

Regeringskansliet
Socialdepartementet**En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30)**

Mot bakgrund av de intressen som Åklagarmyndigheten har att bevaka lämnas följande yttrande.

Sammanfattning**Åklagarmyndigheten**

- ställer sig positiv till förslaget att utvidga tillämpningsområdet för påföljden ungdomsvård men efterfrågar vägledning om hur höga straffmättningsvärden en ungdomsvård med stöd av insatser enligt LIV skulle kunna motsvara,
- efterfrågar en djupare analys av den överlappning som kan uppstå vid elektronisk övervakning enligt LIV och samtidig pågående ungdomsövervakning,
- tillstyrker förslaget att insatser enligt LIV ska bli en ny grund för straffvarning men efterfrågar vägledning i fråga om hur straffvarning ska tillämpas i förhållande till sådana insatser,
- avstyrker förslaget om allvarssamtal när barn och unga misstänkts för brott eftersom det inte föreligger tillräckliga behov att införa en sådan reglering samt då förslaget är problematiskt av flera skäl utifrån ett brottsutredande perspektiv.

Inledande synpunkter

Att förebygga och förhindra brottslighet bland barn och unga är en mycket angelägen fråga. Åklagarmyndigheten instämmer i att gällande lagstiftning på det socialrättsliga området inte erbjuder verktyg i tillräcklig omfattning för att förebygga brottslighet bland barn och unga. Åklagarmyndigheten ställer sig därför positiv till att utredningens förslag erbjuder fler alternativ till insatser när vårdnadshavare och barn eller unga inte samtycker till insatser, men där det inte finns tillräckliga skäl för tvångsvård. Även om utredningen huvudsakligen

tar sikte på åtgärder inom det socialrättsliga området konstaterar Åklagarmyndigheten att utredningens förslag även får konsekvenser för påföljdssystemet för unga såväl som för pågående brottsutredningar mot unga misstänkta. I detta avseende har Åklagarmyndigheten synpunkter som redogörs för nedan.

Påföljden ungdomsvård utvidgas

Åklagarmyndigheten ställer sig i grunden positiv till att tillämpningsområdet för ungdomsvård utvidgas och att det blir möjligt att undvika både böter och vuxenpåföljder i de fall den unge inte samtycker till föreslagen ungdomsvård. Åklagarmyndigheten har i sitt remissyttrande över Utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare delbetänkande *Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga* (SOU 2024:39) förordat att kombinationspåföljden ungdomsvård och ungdomstjänst eller böter bör behållas. Det kan konstateras att förslaget om en utvidgning av tillämpningsområdet för ungdomsvård i viss mån fyller det tomrum som skulle uppstå vid en slopad kombinationspåföljd. Det hade dock varit önskvärt om frågorna hade behandlats och belysts i ett sammanhang.

Utredningen berör i viss mån frågan om hur höga straffmättningsvärden en ungdomsvård skulle kunna motsvara men gör inga tydliga ställningstaganden. Mot bakgrund av att det finns olika uppfattningar i doktrin och rättspraxis kring var gränsen går efterfrågar Åklagarmyndigheten mer vägledning i denna fråga. Detta särskilt sett mot bakgrund av att påföljden ungdomsövervakning tillämpas från sex månaders straffmättningsvärde och att påföljden i likhet med insatser enligt LIV delvis har ett brottsförebyggande syfte.

Elektronisk övervakning för att kontrollera efterlevnaden av särskilda föreskrifter

Utredningen föreslår att socialnämnderna ska ges möjlighet att kontrollera efterlevnaden av vissa särskilda föreskrifter till barn och unga med hjälp av bl.a. elektronisk övervakning. Åklagarmyndigheten har inga synpunkter på förslaget som sådant och instämmer i att det skulle kunna vara ett verktyg för att förebygga och förhindra brottslighet bland barn och unga.

Utredningen har till viss del berört den överlappning som kommer att uppstå mellan påföljden ungdomsvård med insatser enligt LIV och påföljden ungdomsövervakning eftersom båda kan innehålla inslag med elektronisk övervakning. Åklagarmyndigheten vill i detta sammanhang även belysa den överlappning som skulle kunna uppstå vid insatser enligt LIV med elektronisk övervakning när det samtidigt finns en pågående verkställighet av straffrättslig påföljd i form av ungdomsövervakning. Utredningen har inte gjort någon

analys av denna fråga. Enligt Åklagarmyndigheten riskerar förslaget att medföra en otydlighet för den unge kring vad som utgör straff och vad som utgör vård, i synnerhet om elektronisk övervakning enligt LIV används under veckodagarna samtidigt som ungdomsövervakningens rörelseinskränkningar gäller under helgen. I teorin skulle det med utredningens förslag kunna beslutas om elektronisk övervakning enligt LIV under samtliga kvällar och nätter under veckodagarna samtidigt som den unge är ålagd att vistas i hemmet under kvällar och nätter helgtid till följd av ungdomsövervakningen. Det bör också analyseras hur det praktiskt ska hanteras när det som i dessa fall blir fråga om två olika myndigheter som ansvarar för den elektroniska övervakningen. Enligt utredningens förslag ska Polismyndigheten ansvara för den elektroniska övervakningen med stöd av LIV oavsett om det är inom ramen för påföljden ungdomsvård eller som fristående insats, medan Kriminalvården ansvarar för den elektroniska övervakningen i samband med en ungdomsövervakning. Åklagarmyndigheten efterfrågar en djupare analys av dessa frågor.

Insatser enligt LIV föreslås bli en ny grund för straffvarning

Åklagarmyndigheten instämmer i utredningens bedömning att insatser enligt LIV bör bli en ny grund för straffvarning. Utredningen gör emellertid inga ställningstaganden i fråga om i vilka fall straffvarning kan vara aktuellt vid sådana insatser. Åklagarmyndigheten efterfrågar ytterligare vägledning i denna del.

Allvarssamtal när barn och unga misstänks för brott

Åklagarmyndigheten instämmer i utredningens bedömning att det inte finns något behov av att införa en lagstadgad skyldighet för socialnämnder att kalla vårdnadshavare och barn till ett samtal inom 24 timmar från det att socialnämnden fått kännedom om att ett barn är misstänkt för brott. Som utredningen konstaterar kan socialtjänsterna redan med dagens reglering ha samtal med de barn som är misstänkta för brott samt med deras vårdnadshavare.

Åklagarmyndigheten anser inte heller att det finns något behov av att införa motsvarande reglering för unga vuxna i kategorin 18–20 år. I detta sammanhang bör uppmärksammas att unga vuxna i denna kategori genom lagändring som trädde i kraft den 2 januari 2022 har slutat särbehandlas när det gäller straffreduktionen i vissa fall enligt 29 kap. 7 § BrB. Åklagarmyndigheten vill vidare peka på de förslag som presenterats i delbetänkandet SOU 2024:39 som innebär att unga lagöverträdare i åldern 18–20 år inte längre ska särbehandlas i domstolsprocessen. I samma delbetänkande föreslås att ungdomsreduktionen i 29 kap. 7 § BrB för denna kategori ska slopas helt. Att införa en underrättelseskyldighet i 6 § LUL för unga vuxna i åldern 18–20 år skulle inte ligga i linje

med ovanstående. Åklagarmyndigheten anser inte att utredningen har redovisat tillräckliga skäl för att genomföra en sådan förändring. Unga vuxna som först i denna ålder debuterar i kriminalitet bör enligt Åklagarmyndigheten kunna fångas upp på annat sätt, t.ex. genom Kriminalvårdens insatser eller genom insatser till följd av en underrättelse enligt 16 § förundersökningskungörelsen.

För det fall en reglering om allvarssamtal ska införas vill Åklagarmyndigheten framhålla att förslaget ur myndighetens perspektiv är problematiskt av flera skäl. Till att börja med vill Åklagarmyndigheten peka på att information om att ett barn är misstänkt för brott eller inblandat i kriminalitet ska lämnas till socialnämnden från Polismyndigheten i flera olika situationer. I förhållande till misstänkta som är under 18 år gamla kan sådan information lämnas inom ramen för en anmälan enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen, en s.k. SoL 14-anmälan, eller genom en underrättelse enligt 6 § eller 34 § LUL. En anmälan enligt SoL görs för att tillgodose barnets intresse av att inte fara illa och har således ett bredare tillämpningsområde än en underrättelse enligt 6 § eller 34 § LUL. En underrättelse enligt 6 § LUL ska enligt nu gällande lydelse endast informera socialnämnden om att någon som inte har fyllt 18 år är skäligen misstänkt för ett brott som kan leda till fängelse samt i förekommande fall lämna information om den misstänktes inställning till medling. Med utredningens förslag kommer motsvarande information om en lagöverträdare som är 18–20 år gammal endast kunna lämnas inom ramen för en underrättelse enligt 6 § LUL.

Utredningen går igenom ett antal exempel på kommuner som redan tillämpar eller har tillämpat en ordning som liknar de nu föreslagna allvarssamtalen. I dessa exempel har kommunerna såvitt framgår huvudsakligen fått information om att ett barn misstänkts vara iblandat i kriminalitet genom en SoL 14-anmälan. Med utredningens förslag kommer det att bli en diskrepans mellan barn och unga vuxna i åldern 18–20 år eftersom SoL 14-anmälningar även fortsättningsvis kommer att göras i ett betydligt tidigare skede än en underrättelse enligt 6 § LUL. Den föreslagna regleringen om allvarssamtal är inte heller kopplad till att barnet ska vara skäligen misstänkt för brott. Det är tillräckligt att informationen om att ett barn är misstänkt för brott kommer från Polismyndigheten. Sådan information kan även lämnas med stöd av SoL 14 eller enligt 34 § LUL när ett barn under 15 år kan misstänkas för att ha begått ett brott på vilket fängelse kan följa. Utredningens ambition att unga vuxna i åldern 18–20 år ska fångas upp i ett tidigt skede riskerar därmed att gå förlorad eller inte få det genomslag som eftersträvas. Regleringen blir inte heller konsekvent.

Ett annat problem med de föreslagna allvarssamtalen är hur de olika undantagen från skyldigheten att hålla allvarssamtal ska tillämpas och vilka överväganden som ska göras i samband med detta. Åklagarmyndigheten konstaterar inledningsvis att det är socialnämnderna som ska göra en bedömning om det finns anledning att frångå huvudregeln att kalla till allvarssamtal. Denna ordning blir framförallt problematisk i förhållande till om det finns särskilda skäl p.g.a. att det finns en risk för att allvarssamtalet får till följd att förundersökningen kan komma att påverkas. Samma problematik gör sig gällande i utredningar enligt 31 § LUL där det inte sällan också finns en parallellt bedriven förundersökning mot straffmyndiga misstänkta. Förslagets utformning förutsätter att polisen förser socialnämnden med information om att det finns en risk för att förundersökningen kan komma att påverkas om allvarssamtalet hålls. Det utvecklas inte närmare vilken typ av information som ska lämnas i detta avseende och hur socialnämndens bedömning ska göras. Det tydliggörs inte heller om även utredningar enligt 31 § LUL omfattas av detta undantag. Om uppgifter ska lämnas om t.ex. planerade åtgärder i en förundersökning måste en bedömning ske av vilka uppgifter som kan lämnas ut med stöd av 18 kap. 1 § OSL. Sekretess för sådana uppgifter gäller om det kan antas att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller den framtida verksamheten skadas eller röjs. Om uppgifter av detta slag ändå lämnas till socialnämnden sker sekretessprövningen i den verksamheten enligt 26 kap. OSL. Huvudregeln är då att sekretess gäller för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Det bör uppmärksammas att intresset av att inte röja uppgifter i en pågående förundersökning eller utredning enligt 31 § LUL i dessa fall inte per automatik sammanfaller med den enskildes intressen, i detta fall ett barn eller en ung vuxen som är misstänkt för brott. Tvärtom kan situationer uppstå där intressena står i konflikt med varandra. Denna problematik har inte analyserats i utredningen.

Vidare är det Åklagarmyndighetens uppfattning att socialnämnden inte är den aktör som är bäst lämpad att avgöra huruvida det föreligger särskilda skäl att underlåta att kalla till eller hålla ett allvarssamtal p.g.a. att förundersökningen riskerar att skadas. Socialnämnderna har inte ett brottsutredande perspektiv och saknar tillräcklig kunskap om de olika överväganden som görs i en förundersökning. Det bör därför enligt Åklagarmyndighetens uppfattning tydliggöras att det alltid föreligger särskilda skäl om förundersökningsledaren eller undersökningsledaren bedömer att ett allvarssamtal riskerar att påverka brottsutredningen negativt. En stor risk med utredningens förslag är annars att möjligheten att utreda brott med unga misstänkta försämras till följd av att de misstänka och deras vårdnadshavare genom kallelsen till allvarssamtal blir medvetna om att

det pågår en förundersökning eller utredning enligt 31 § LUL och därmed kan undanröja bevisning.

Åklagarmyndigheten vill även uppmärksamma att om åklagare är förundersökningsledare eller undersökningsledare i en utredning enligt 31 § LUL är det också åklagaren som ska göra bedömningen av huruvida allvarssamtalet riskerar att påverka brottsutredningen negativt samt göra en eventuell sekretessprövning i samband med att information ska lämnas vid en underrättelse enligt 6 § eller 34 § LUL. I nuläget involveras inte Åklagarmyndigheten i hanteringen av dessa underrättelser vilket innebär att förslaget kommer att medföra en ökad arbetsbörda för ansvarig åklagare. Dessa överväganden kommer att behöva göras i ett mycket tidigt skede av förundersökningen eller utredningen enligt 31 § LUL när informationen är knapphändig och förhållandena snabbt kan förändras. Det kan därför tänkas att en initial bedömning kan förändras åt det ena eller andra hållet med mycket kort varsel. Även andra undantagsfall som nämns i förhållande till skyldigheten att kalla till allvarssamtal, t.ex. att en vårdnadshavare är medmisstänkt, är svårt att ens ha en uppfattning om i ett så tidigt skede i förundersökningen. Det behövs en djupare analys av hur detta ska hanteras med hänsyn till den korta tidsfrist som har satts för kallelsen till allvarssamtal.

Med anledning av vad som anförts ovan avstyrker Åklagarmyndigheten utredningens förslag om allvarssamtal i sin helhet.

Ekonomiska konsekvenser

Utredningens bedömning är att förslaget om utvidgat tillämpningsområde för påföljden ungdomsvård inte innebär att en ny påföljd införs utan att tillämpningsområdet för påföljden utökas. Kostnaderna för att anpassa Åklagarmyndighetens verksamhet till det förslaget bedöms därför bli begränsade.

Åklagarmyndigheten kan godta den bedömningen.

I detta sammanhang vill Åklagarmyndigheten återigen peka på att förslaget om allvarssamtal kommer att medföra att åklagare behöver involveras i samband med underrättelser enligt 6 § och 34 § LUL på ett sätt som inte sker idag. Det blir alltså fråga om en ny typ av arbetsuppgift som också kan uppstå i Åklagarmyndighetens jourverksamhet. Om förslaget ska genomföras finns det anledning att ytterligare analysera frågan.

Avslutande synpunkter

Utredningen aktualiserar flera frågor som har betydelse för påföljdssystemet för unga lagöverträdare. Åklagarmyndigheten vill återigen framhålla att det är angeläget att lagstiftaren tar ett helhetsgrepp kring påföljdssystemet för unga lagöverträdare för att en genomtänkt ordning för unga lagöverträdare ska kunna åstadkommas.

Detta yttrande har beslutats av riksåklagaren Katarina Johansson Welin efter föredragning av kammaråklagaren Maria Franzén. I den slutliga handläggningen av ärendet har också vice riksåklagaren Eva Thunegard och överåklagare Peter Lundkvist deltagit. Rättschefen Marie-Louise Ollén och ämnesspecialisten Sophia Berling har medverkat i beredningen.

Katarina Johansson Welin

Maria Franzén

Kopia till

Kommunikationsavdelningen

Rättschefen

Biblioteket